

8. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΕΟΛΙΘΙΚΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ ΑΚΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΥΣΤΥΛΟΥ

Ἡ ὑπαρξὶς προϊστορικῶν συνοικισμῶν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Φιλίππων ἦτο γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1919 ὅποτε ὁ F. B. Welch ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ BSA (τόμ. XXIII, σελ. 44-50) ὄστρακα καὶ εἰδώλια, προερχόμενα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Δικελὶ Τάς. Προϊστορικοὶ συνοικισμοὶ ὅμως εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Νέας Πιερίας δὲν ἔχουσι μέχρι τοῦδε σημειωθῆ. Τρεῖς τοιοῦτους συνοικισμοὺς σημειοῦμεν ἤδη κειμένους εἰς τὰς φυσικὰς τῆς κοιλά-

Εἰκ. 1. Νεολιθικὸς συνοικισμὸς Ἀκροποτάμου.

δος ταύτης ἐξόδους πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὸν συνοικισμὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκροποτάμου, τὸν συνοικισμὸν τοῦ Ὀρφανίου καὶ τὸν συνοικισμὸν τῶν Λακοβικίων, παρὰ τὴν ὁδόν, τὴν φέρουσαν ἀπὸ Ποδοχωρίου εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Σρυμόνος παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν¹. Ἐκ τῶν συνοικισμῶν τούτων ἠρευνήσαμεν διὰ δοκιμαστικῆς σκαφῆς τὸν παρελθόντα Ἰούλιον τὸν συνοικισμὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκροποτάμου²,

Ὁ συνοικισμὸς οὗτος κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λόφου περὶ τὸ ἓν χιλιόμετρον πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ χωρίου Ἀκροποτάμου, τέως Μπόμπλιανης.

¹ Πλήρη κατάλογον τῶν συνοικισμῶν τῆς περιφερείας Καβάλας θὰ δημοσιεύσῃ προσεχῶς ὁ κ. Γ. Μπακαλάκης.

² Ἡ σκαφὴ αὕτη ἐγένετο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Washington University τοῦ St. Louis.

Ὁ λόφος εἶναι φυσικὸς καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ τῶν πολλῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον ἀκόμη παρέχουσιν ἄφθονον ὕδωρ, ἦτο καταλληλότατος δι' ἐγκατάστασιν προϊστορικῶν φύλων. Ἐν ὄλῳ ἠνοίξαμεν τέσσαρας τάφρους εἰς διάφορα αὐτοῦ σημεῖα, αἱ τάφροι δ' αὐταὶ ἔφερον εἰς φῶς λείψανα, ἀναγόμενα εἰς τὴν νεολιθικὴν περίοδον καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος.

Ἡ νεολιθικὴ ἐπίχωσις εὐρέθῃ ἔχουσα μέσον πάχος 0,95 τοῦ μέτρου καὶ ἦτο βαθυτέρα κατὰ τὸ ΒΑ τοῦ λόφου ἄκρον. Ἐλάχιστα ἴχνη οἰκημάτων ἀνευρέθησαν εἰς τὴν ἐπίχωσιν ταύτην, ἀν καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς τάφρου Α ἀνεσκάφη πλήρης ἱπνὸς κατεσκευασμένος ἐκ πλίνθων. Πλουσία ὁμως ὑπῆρξεν ἡ συγκομιδὴ ὄστράκων. Ἐκ τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ γραπτὰ καὶ δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς Θεσσαλικοὺς ῥυθμοὺς τοῦ Τσοῦντα καὶ τοῦ Wace καὶ Thompson¹. Χαρακτηριστικὰ τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων εἶναι ἀγγεῖα (καλυκώσχημοι φιάλαι ἰδίως), φέροντα καμπυλόγραμμον καὶ σπειροειδῆ διακόσμησιν, γεγραμμένην διὰ στιλπνοῦ μελανοῦ χρώματος ἐπὶ λαμπροῦ ἐρυθροῦ πεδίου (εἰκ. 2, 1-8). Ταῦτα εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ ἀγγεῖα τοῦ Θεσσαλικοῦ ῥυθμοῦ Β³α (2). Ὅστρακα τοῦ ῥυθμοῦ τούτου ἀνευρέθησαν ἄφθονα καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου. Τῶν κατωτέρων στρωμάτων χαρακτηριστικὰ εἶναι ἀγγεῖα, φέροντα ἐπὶ τῆς ὑποκίτρινου αὐτῶν στιλπνῆς ἐπιφανείας γραμμικὴν διακόσμησιν, γεγραμμένην διὰ στιλπνοῦ χρώματος μελανοῦ πρὸς τὸ καστανὸν (εἰκ. 3, 1-4). Καὶ τὰ ἀγγεῖα τοῦ εἴδους τούτου δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸν Θεσσαλικὸν ῥυθμὸν Β³ε. Ἀλλὰ καὶ ὄστρακα τοῦ ῥυθμοῦ Β³α (3) (εἰκ. 2, 9-10 καὶ εἰκ. 3, 5-7), καὶ τοιαῦτα μὲ τρίχρωμον διακόσμησιν ῥυθμοῦ Β³β, ὡς καὶ ὄστρακα μὲ γραπτὴν χονδροειδῆ γραμμικὴν διακόσμησιν ῥυθμοῦ Β³δ (εἰκ. 3, 8-10), ἀπαντῶσιν εἰς ὅλα τὰ στρώματα. Ἐκ τῶν ἀγράφων τὰ σπουδαιότερα εἶναι, τὰ ἔχοντα στιλπνὴν μελανὴν ἐπιφάνειαν (ῥυθμὸς Α⁵γ), τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐν χρῆσει εἰς ἐποχὴν ἀρχαιότεραν ἐκείνης, τὴν ὁποῖαν χαρακτηρίζουσι τὰ ἀγγεῖα τοῦ ῥυθμοῦ Β³α. Καὶ ἡ τεχνολογία τῶν ἐγγαράκτων ἀντιπροσωπεύεται δι' ἀρκετῶν ὄστράκων, ἀνηκόντων εἰς μικρὰ τριποδικὰ - τριγωνικὰ ἀγγεῖα, ὅμοια τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ὀλυνθον, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Φωκίδα, εἰς τὸ Δικελὶ Τὰς καὶ ἀλλαχοῦ².

Εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐπίχωσιν ἐκτὸς τῶν ὄστράκων ἀνευρέθησαν καὶ ἀρκετοὶ πελέκει, δυνάμενοι νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς τύπους Β, ΒΓ καὶ Γ, τοὺς γνωστοὺς ἐκ τῶν Θεσσαλικῶν συνοικισμῶν καὶ ἐκ τῆς Ὀλύνθου³ (εἰκ. 5,

¹ Πρβ. Τσοῦντα, Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου, σ. 157 ἐξ. καὶ Wace καὶ Thompson, Prehistoric Thessaly, σ. 13 ἐξ.

² Mylonas The Neolithic Settlement of Olynthus, 6. 40 ἐξ. εἰκ. 60-63 καὶ Grundman ἐν Ath. Mitt. 57, 1932, σ. 114 καὶ ὑποσημ.

³ Τσοῦντα, ἔ. ἀ., σ. 307 ἐξ. καὶ Mylonas, ἔ. ἀ., σ. 64 ἐξ.

Εἰκ. 2. Γραπτὰ δοτράκα ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Ἀκροποτάμου Β³α (2) = 1·8 Β³α (5) = 9·10.

7-11, 13-14, 18-20). Ἐπίσης ἀνευρέθησαν καὶ τρία εἰδώλια πῆλινα τοῦ γνωστοῦ γυναικείου στεατοπυγικοῦ τύπου (εἰκ. 5, 1-3). Ἐν τούτων φέρει ποικίλην ἐγγάρακτον διακόσμησιν, ἕτερον δὲ μαστοειδεῖς τριγωνικὰς ἀποφύσεις εἰς τοὺς γλουτούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ στηρίζηται. Εἰς τὰ εἰδώλια πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ δύο πῆλινα ὁμοιώματα ποδῶν (εἰκ. 5, 6). Τὸ ἕτερον τούτων φέρει γραπτὴν διακόσμησιν καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος

Εἰκ. 3. Γραπτὰ ὄστρακα ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Ἀκροποτάμου Β^ε = 1-4
Β^α (3) 5-7 Β^δ = 8-10.

τῆς πτέρνης διάτρητον θηλήν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ πούς ἠδύνατο νὰ ἀναρτηθῆ ὡς περίαπτον. Ἄξιον ἐπίσης ἰδίας μνείας εἶναι καὶ μέγα μέρος μαρμαρίνης φιάλης. Μετὰ τῶν ὄστράκων καὶ εἰδωλίων ἀνευρέθησαν καὶ πολλὰ ὄστᾶ μικρῶν ζώων, προφανῶς αἰγῶν καὶ χοίρων, μερικὰ τῶν ὁποίων εἶχον χρησιμοποιηθῆ ὡς καρφίδες, ὡς στιλβωτῆρες καὶ ὡς περίαπτα.

Ἡ ἔξετασθεῖσα ἐπίχωσις, ἡ ἀναγομένη εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, εἶχεν ἐλάχιστον βάθος, κατὰ μέσον ὄρον 20 ἑκατοστομέτρων, οὐδὲν δὲ σημαντικὸν προσέφερε πέραν τῆς ἀποδείξεως τοῦ οἰκισμοῦ τοῦ λόφου τούτου ἴσως κατὰ

τὸν Δ'. π. Χ. αἰῶνα. Μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν μελαμβραφῶν καὶ ἀγράφων ὀστράκων, τῶν εὐρεθέντων εἰς τὴν ἐπίχωσιν ταύτην, καταλέγεται καὶ οὗς ἀγράφου ὀξυπυθμένου ἀμφορέως, φέρον ἐπὶ τοῦ ὤμου του σφραγίδα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΜΙΚΙ/ΩΝΟΣ. Ἐπὶ γειτονικοῦ λόφου, χωριζομένου διὰ χαράδρας τοῦ συνοικισμοῦ, ἀνευρέθη νεκροταφεῖον ἀνήκον ἀσφαλῶς εἰς τὸ χωρίον τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Κατὰ κανόνα οἱ τάφοι τοῦ νεκροταφεῖου τούτου εἶναι

Εἰκ. 4. Ἐγχάρακτα Νεολιθικὰ ὄστρακα Ἀκροποτάμου 1-6 Πολυστύλου 7 - 10.

κιβωτιόσχημοι, εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ πλακῶν καθέτως τεθειμένων, ἔχουσι πολὺ μικρὰς διαστάσεις καὶ εὐρίσκονται εἰς ἐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας βάθος¹ (εἰκ. 6). Ὡς ἐκ τούτου σχεδὸν πάντες οἱ ἐξερευνηθέντες τάφοι εἶχον ἤδη συληθῆ ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Εἰς τὸ μέσον περιῖπου τοῦ νεκροταφεῖου καὶ εἰς βάθος 40 ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου ἀνευρέθη πλάξ, καλύπτουσα τὸ στόμιον μελαμβραφοῦς κρατῆρος, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου δὲν εἶχε διαταραχθῆ (εἰκ. 7). Μετὰ τῆς σποδοῦ καὶ τῶν ὀλίγων ὀστῶν, τὰ

¹ Αἱ διαστάσεις ἐνὸς τῶν τῶνων τούτων, τοῦ μᾶλλον χαρακτηριστικοῦ, εἶναι: μῆκος 0,85, πλάτος 0,30 καὶ βάθος 0,35 μ.

Εἰκ. 5. Νεολιθικά εἰδώλια καὶ πελέκεις Ἀκροποτάμου 1-3, 6 καὶ 7-11, 13-14
18-20 Πολυστύλου 4-5 καὶ 12, 15-17.

Εἰκ. 6. Κιβωτόσχημος τάφος νεκροταφείου Ἀκροποτάμου.

ὅποια δὲν εἶχον τεφροποιηθῆ πλήρως, ἀνευρέθησαν καὶ δύο αἰχμαὶ λογχῶν ἐκ σιδήρου, τεμάχια σιδηρᾶς μαχαίρας, ἔλασμα χαλκοῦν, φέρον διάκοσμον ἐξ ὑελομάζης καὶ τεμάχια στρεπτοῦ χαλκίνου ἐλάσματος. Ἐξω δὲ τοῦ κρατήρος ἀνευρέθησαν μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ χαλκοῦ, χαλκοῦς δακτύλιος καὶ τεμάχια ἀγγείων. Καὶ ὁ κρατῆρ καὶ τὰ εὑρήματα δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸ τέλος τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος καὶ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους πρέπει νὰ ἀναχθῆ καὶ τὸ νεκροταφεῖον ὡς καὶ ὁ συνοικισμός, εἰς τὸν ὅποιον τοῦτο ἀνήκει. Οἱ χρόνοι οὗτοι συμφωνοῦσι καὶ πρὸς τοὺς ὑποδεικνυμένους ὑπὸ τῆς σφραγίδος τοῦ Μικίωνος. Καὶ οἱ χριστιανικοὶ χρόνοι ἀντιπροσωπεύονται ἐπὶ τοῦ λόφου διὰ τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εὐρισκομένου εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλαγιάν. Πέντε κίονας τοῦ ἐκκλησιδίου τούτου ὡς καὶ τρία κιονόκρανα ἐκαθάρισαμεν ἀπὸ τὴν περιβάλλουσαν ταῦτα βλάστησιν. Τὰ σπουδαιότερα ὅμως λείψανα τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀσφαλῶς εἶναι τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν, ἐκ τούτων δὲ τὰ γραπτὰ ἀγγεῖα εἶναι τὰ χαρακτηριστικώτερα.

Εἰκ. 7. Μελαμβαφῆς κρατῆρ ἐκ τοῦ νεκροταφείου Ἀκροποτάμου· (α) κάλυμμα κρατήρος.

Τὰ ἀγραφα μονόχρωμα ὄστρακα εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ ἑνὸς τῶν συνοικισμῶν τῆς πεδιάδος τῶν Φιλίππων, τῆς «Τούμπας» τοῦ Πολυστύλου. Ἡ μαστοειδὴς κατὰ τὸ σχῆμα Τούμπα αὕτη κεῖται κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ ὁμωνύμου χωρίου, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς ἀπὸ Καβάλας εἰς Δράμαν ὁδοῦ καὶ κατὰ τὸ 12^{ον} χιλιόμετρον. Ἡ Τούμπα, ὕψους

τεσσάρων μέτρων, ἐσχηματίσθη καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ ἐπάλληλα λείψανα ἀρχαιοτάτων οἰκισμῶν. Τὰ δύο πρῶτα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς μέτρα ἔχουσιν ἐπίχωσιν τετραραγμένην καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ προϊστορικῶν ἀλλὰ καὶ Ῥωμαϊκῶν καὶ Βυζαντινῶν ὄστράκων. Τὰ ὑπολειπόμενα δύο μέτρα σχηματίζονται ἀπὸ καθαρὰν νεολιθικὴν ἐπίχωσιν. Ἐκ ταύτης προέρχονται ἀφθονα ὄστρακα κυρίως ἄγραφα. Τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἔχοντα μελανὴν

Εἰκ. 8. Γραπτὰ ὄστρακα συνοικισμοῦ Πολυστύλου.

στιλπνὴν ἐπιφάνειαν, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν ῥυθμὸν Α^βγ, γνωστὸν ἐκ τῶν λοιπῶν συνοικισμῶν τῆς βορειοτέρας Ἑλλάδος. Τὰ ἀγγεῖα τοῦ ῥυθμοῦ τούτου, εἰς τὰ κατώτερα στρώματα παρουσιάζουσι μονόχρωμον μελανὴν ἔξωτερικὴν ἐπιφάνειαν. Εἰς τὰ ἀνώτερα ὁμως στρώματα ἡ ἐπιφάνειά των γίνεται πολύχρωμος. Εἶναι μελανὴ στιλπνὴ μέχρι τοῦ ὤμου τοῦ ἀγγείου καὶ ἐρυθρὰ στιλπνὴ ἢ ἀμαυρὰ ἀπὸ τοῦ ὤμου τοῦ πυθμένος¹. Ἐπίσης εἶναι συνήθη τὰ μονόχρωμα ἀγγεῖα μὲ ἰριδίζουσαν ἐπιφάνειαν, τὰ ὑπὸ τῆς Κ^α L. Walker

¹ Πρβ. καὶ Mylonas, ἔ. ἀ., σ. 37 ἐξ. διὰ παραδείγματα ἐξ Ὀλύνθου καὶ διὰ τὴν τεχνολογίαν τῶν ἀγγείων τούτων.

Κοσμοπούλλου ὀνομασθέντα rainbow-ware. Φιάλαι μετὰ ἢ ἄνευ βάσεως, κύπελλα, μικραὶ καὶ μεγάλαι πρόχοι καὶ σκύφοι εἶναι τὰ συνηθέστερα σχήματα ἀγγείων.

Μικρὰ τριποδικὰ ἀγγεῖα τοῦ γνωστοῦ τριγωνικοῦ σχήματος μετὰ ποικίλης ἐχχαράκτου διακοσμήσεως δὲν εἶναι ἄγνωστα μολονότι σπανίζουσι (εἰκ. 4, 7-10). Τὰ γραπτὰ εἶναι πολὺ ὀλίγα καὶ ἐκ τούτων τὰ περισσότερα φέρουσι μᾶλλον ἀμελῆ καὶ πρωτόγονον γραμμικὴν διακόσμησιν χρώματος καστανοῦ πρὸς τὸ μελανόν, γεγραμμένων ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ (εἰκ. 8). Ἐν καὶ μόνον ὄστρακον τοῦ ῥυθμοῦ Δικελὶ Τὰς ἀνευρέθη, μολονότι ὁ συνοικισμὸς ἐκεῖνος καὶ σύγχρονος ἦτο καὶ εἰς μικρὰν τοῦ Πολυστύλου ἀπόστασιν ἔκειτο.

Ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Πολυστύλου ἔχομεν καὶ δύο πῆλινα γυναικεῖα εἰδῶλια τοῦ γνωστοῦ νεολιθικοῦ τύπου (εἰκ. 5, 4-5), ἀρκετοὺς πελέκεις τῶν τύπων Δ, Β καὶ Γ (εἰκ. 5, 12, 15-17), ὀστεῖνα ἐργαλεῖα καὶ δύο τεμάχια μαρμαρίνων βραχιόνων. Καὶ εἰς τοὺς δύο συνοικισμοὺς ἀνευρέθησαν ὀλίγοι σχετικῶς πεσσοὶ σφενδονῶν καὶ σφονδύλια τοῦ γνωστοῦ κωνικοῦ τύπου.

Τὰ ἐκ τῶν συνοικισμῶν τοῦ Ἀκροποτάμου καὶ τοῦ Πολυστύλου προερχόμενα λείψανα παρουσιάζουσιν ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον, θὰ συμβάλωσι δὲ κατὰ πολὺ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μακεδονίας, διὰ τὸν ὅποιον ἐλαχίστας σχετικῶς ἐξηκριβωμένας πληροφορίας ἔχομεν παρὰ τὰς πολυπληθεῖς τούμπας, αἱ ὁποῖαι πλημμυροῦσι τὰς πεδιάδας τῆς περιοχῆς ἐκείνης τῆς Ἑλληνικῆς γῆς τῆς τόσον σημαντικῆς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν προῖστορίαν.

Γ. Ε. ΜΥΛΩΝΑΣ, Γ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ